

توحید کمالی

مؤلف: حاج محمد کریم صابونی

نگاهی به روش گذشتگان در آموزش درس دینی

یکی از برنامه‌های مجله رشد معارف اسلامی معرفی کتب مفید به خوانندگان عزیز است کتابهایی که تا بحال معرفی شده‌اند صرفاً حالت معرفی و عرضه برای مطالعه داشت اما کتابی که اینک به حضورتان معرفی می‌گردد یک کتاب آموزش دینی است که حدود هفتادسال پیش تألیف شده و هدف ما آشنایی همکاران عزیز با سبک کتاب و نحوه آموزش دین در آنسروز است. امیدواریم در شماره‌های بعد نیز در این زمینه مطالبی را با اطلاع خوانندگان عزیز برسانیم و چنانچه اساتید ارجمند، کتاب یا نوشته‌ای در این زمینه داشتند ما را یاری فرمایند.

از: حسن نمازی دبیر دینی دبیرستانهای تهران

کتاب توحید کمالی بصورت مناظره است بین استاد و دانش‌آموزی بنام آقا کمال که هر شب پس از نماز مغرب و عشاء در محضر استاد می‌نشیند و پس از ادای احترامات مرسوم سوالات خود را بترتیب از خدائشناسی و توحید تا معاد مطرح می‌کند و معلم به آنها پاسخ می‌گوید و به این ترتیب تمام اصول دین بصورت پرسش و پاسخ و بیه سبکی بسدیع (نسبت بزمان خود) تشریح می‌شود. این بحثها و مذاکرات شامل بیست و هشت جلسه می‌شود که در یک کتاب در ۲۰۷ صفحه به قسط کوچک با خطی زیبا نوشته شده است.

در ابتدای کتاب تصویری از مؤلف به چشم می‌خورد. روش تدریس سقراطی است که از روشهای فعال تعلیم و تربیت محسوب می‌شود و انسان را به یاد کتاب احمد تألیف طالب اف و امیل ژان ژاک روسو می‌اندازد. سبک کتاب جالب و جذاب است یکی از امتیازات کتاب رعایت ایجاز و اختصار در توضیح مطالب و

برخذر بودن از عواشی اضافی و پرداختن به اصل مطلب است. ولی چون نحوه نگارش مربوط به قرن گذشته است بعضی کلمات و مطالب کتاب و تعارفات بین شاگرد و معلم اکنون معمول نیست. حسن دیگر کتاب این است که معلم در آموزش بیشتر از روش تشویق استفاده می‌نماید و برای سؤال کردن به دانش‌آموز فرصت می‌دهد و در او انگیزه سؤال فراهم می‌آورد و با عوصله به او پاسخ می‌گوید. یکی دیگر از روشهای جالب کتاب که متأسفانه اکنون در سدارسی منسوخ شده این است که معلم آداب متعلمین را به شاگرد یاد می‌دهد تا شاگرد بیاموزد چگونه سؤال کند و چگونه به مقام معلم ارج بگذارد انتخاب اسم کمال الدین برای دانش‌آموز و نام کتاب به عنوان توحید کمالی حسن انتخاب مؤلف است و آسا اشکالی که در این کتاب به چشم می‌خورد متناسب نبودن سطح آموزش با سن و سال دانش‌آموز و اصولاً بی‌توجهی به روش تدریس

مخاطب است. اینطور که مؤلف اظهار می‌کند مطالب را برای نوجوانی نگاشته است که پنجساله ابتدایی را سپری کرده است در صورتیکه فهم بعضی بحث‌های آن پیرامون توحید و عدل و برای دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان نیز دشوار است. مسئله دیگر اینکه در گذشته بیشتر به لغات و اصطلاحات بها داده می‌شد تا اصل مطلب بطوریکه گاهی اصل بحث تحت الشعاع لغات و اصطلاحات قرار می‌گرفت و کسی بیشتر پذیرفته می‌شد که بیشتر آن عبارات و عناوین را در آن بحث بکار برد حال می‌توان این کتاب را با این نثر سنگین و مطالب سنگین تر با کتابهای دیگری که غریبزدگان آن روز و منورالافکران بعد از مشروطیت در زمینه اشاعه فرهنگ غربی در این دیار نوشته و منتشر کرده اند مقایسه کرده و به ناتوانی و روزگارناشناسی و بی‌خبری و غفلت گذشتگان تأسف خورد و از این رهگذر برای امروز خود درسها آموخت. نویسنده

برای چاشنی و تأیید سخنان خود از شعر هم مدد می‌گیرد ولی گاهی این امر به درازا می‌کشد و چندین صفحه را به شعر اختصاص می‌دهد. در پایان کتاب مؤلف متذکر می‌شود که پس از این بحث کتاب «اخلاق کمالی» تدریس می‌شود که متأسفانه آن کتاب در دسترس ما نیست. اینک به برخی قسمتهای کتاب نگاهی گذرا می‌افکنیم.

در مقدمه کتاب می‌خوانیم:

«چون توحید کمالی و اخلاق کمالی که دو کتاب جدیدالتصنیف مذاکرات بین آقا کمال و معلم بی‌نظیر ایشان که بسجته اینکه سهل‌الاستفاده از برای همه کس حتی متعلمین غیر ابتدائی برده باشد بلسان ساده و بیان سهل‌الاستفاده در نهایت اتقان و ایجاز بلکه در تمام خصوصیات ممتاز بمعرض ظهور و بروز آمده....»

و کان ذلک فی شهر محرم الحرام سنه

۱۳۲۰ قمری

